

Пасмор, Н. П.

Наукова бібліотека

Національного юридичного університету

ім. Ярослава Мудрого,

м. Харків

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЗІ СТВОРЕННЯ НАУКОВО-ОСВІТНІХ РЕСУРСІВ: БІБЛІОТЕЧНИЙ ДОСВІД

Анотація. Розглядаються питання сучасної діяльності бібліотек в умовах модернізації процесів підготовки фахівців у вищій школі України.

Ключові слова: бібліотека, нововведення, ресурси, креативність.

Сучасна соціосфера характеризується активними процесами модернізації. Важливим і ледве не основоположним чинником успішного розвитку реформ є інноваційна у діяльність у вищій школі України, спрямована на оновлення змісту і головних напрямів підготовки фахівців XXI сторіччя з новим, креативно-компетентним відношенням до майбутньої діяльності.

За таких умов сучасна вища освіта потребує створення адекватного інформаційно-освітнього середовища, побудованого на передових комунікаційних технологіях та зорієнтованого на реалізацію стратегічних цілей навчальної діяльності вишів як ефективного механізму отримання якісних знань, адаптації їх до соціальних потреб суспільства. Серед інформатизації всіх сфер діяльності вищих навчальних закладів ключовим є запровадження інформаційних технологій, розробка електронних навчальних продуктів, формування віртуальних бібліотек, розвиток електронного навчання, інформаційно-сервісних центрів тощо.

У сучасній університетській освіті наукова бібліотека є невід'ємною складовою науково-освітньої діяльності вишу. Сьогодні зміцнення її ресурсно-інформаційної бази є очевидним і беззаперечним, багато робиться для формування електронних ресурсів та створення потужного віртуального освітнього середовища. Зокрема, у Національному юридичному університеті ім. Ярослава Мудрого головними орієнтирами, що впливають на зміст роботи наукової бібліотеки можна назвати наступні:

1. Загальні світові, європейські, національні тенденції в інформаційно-бібліотечному забезпеченні науково-освітніх потреб.

2. Креативно-компетентнісний підхід у діяльності, орієнтація на нововведення, творчість, кращий досвід.

3. Спрямування на консолідууючу, об'єднуючу діяльність всіх учасників навчально-виховного процесу в університеті (ректорату, деканатів, професорів, студентів, наукової бібліотеки) щодо створення єдиного інноваційного інформаційно-комунікаційного освітнього простору університету.

4. Постійний інформаційний моніторинг навчальних на наукових потреб науковців, викладачів, студентів вузу.

З метою цілеспрямованості і послідовності у вирішенні комплексних завдань інформаційного забезпечення освітньої діяльності на рівні ректорату науковою бібліотекою та Центром інформаційних технологій університету визначені стратегічні складові інноваційної діяльності:

- загальний менеджмент, полі системне управління якістю освіти, адаптовані до реалізації освітньо-професійних програм вищої освіти «Право»;

- оптимізація навчальних інформаційних ресурсів та інтеграція інформаційних потоків у межах віртуально-освітнього середовища (відео-візуалізація, телебачення, медіалізовані навчальні ресурси, бібліотечно-ресурсне оновлення тощо);

- забезпечення відкритості освітньої діяльності, демократизації системи управління, прогнозованості та надійності результатів оцінки якості освіти, її порівняння у національному і світовому контекстах;

- локалізація, делокалізація освітньої діяльності, бібліотечно-інформаційного забезпечення самостійної роботи, індивідуальних траєкторій навчання з врахуванням вимог ринку праці;

- орієнтація на отримання академічних і професійних компетенцій, засад самоосвіти, розвиток творчих здібностей студентів, вмінь і навичок роботи в сучасному інформаційному просторі.

Сьогодні у зміцненні ресурсно-інформаційної бази університетського віртуального освітнього середовища консолідовано-об'єднуюче місце належить бібліотечному інформаційному порталу та віртуальній бібліотеці. Вони є сучасною структурно-функціональною інтерактивною формою інформаційно-комунікаційної архітектури бібліотеки, фактично визначають пріоритети у формуванні електронного освітнього середовища, ландшафтну документно-когнітивну, інформаційну єдність освітнього поля університету. Бібліотечний портал забезпечує вільний доступ до навчальних, наукових, інформаційних ресурсів, електронних баз даних та поступ до електронного освітнього середовища [3]. Ми розглядаємо його як наукову, технологічну, структурно-функціональну адекватну систему інформаційного забезпечення потреб університету, що характеризується:

- а) зумовленістю її складу та структури, специфікою навчальної роботи, місцем у навчальному процесі, мотиваційними стимулами її здійснення;

- б) посиленням зв'язків між всіма суб'єктами освітньої діяльності;

- в) водночас упровадженням новітніх освітніх та інформаційних технологій як у навчальний процес, так і у бібліотечно-інформаційну діяльність;

- г) організацією та управлінням створення, використання електронних інформаційних продуктів.

Електронний освітній бібліотечний портал по суті став структурованим репозитарієм стандартизованих електронних навчально-методичних елементів та електронним архівом праць вчених вузу. Вони закладають нові можливості ресурсного забезпечення, модернізації навчального процесу, сприяють розвитку навичок самостійної діяльності й умінь документального і фактографічного пошуку.

Вважаємо за доцільне надати структурну характеристику бібліотечного інформаційного порталу.

Автоматизований бібліотечний комплекс, побудований на автоматизованій бібліотечній інформаційній системі ІРБІС на основі повної комп'ютеризації робочих місць персоналу. Функціонально забезпечує новітні засоби комунікацій – електронні каталоги, бібліографічні, концептографічні та повнотекстові бази даних, інші програмно-інформаційні ресурси, веб-сайти, які не мають аналогів у традиційній неавтоматизованій бібліотеці (повна автоматизація процесів обліку та обробки нових надходжень літератури до бібліотеки; запровадження технологій аналітичної обробки документів; формування електронного каталогу на всі фонди; створення систематизованих електронних галузевих картотек; оформлення передплати на періодичні видання; відбір релевантної інформації та формування списків літератури за будь-якими параметрами; зручний багато аспектний пошук необхідної інформації; формування електронного репозитарію праць вчених університету тощо).

Серед найзатребуваніших інформаційних ресурсів став *електронний каталог бібліотеки*. Він майже 100% відображає наявний фонд бібліотеки, надає вичерпні відомості про книгозабезпечення навчальних дисциплін, які викладаються в університеті, є основним засобом пошуку як навчальної, так і наукової інформації. Електронна база наукових та навчальних видань електронного каталогу відтворює технологію формування профільних багатоаспектних електронних документів, підручників, кодексів, монографій, матеріалів судової практики, збірників наукових статей для використання їх у системі електронного навчання. Нині електронний каталог доступний через Інтернет надає можливість цілодобово працювати з інформаційним контентом та здійснювати електронне замовлення книг дистанційно навіть через мобільний зв'язок. Щоденне звернення до ЕК користувачів складає в середньому від 6 до 10 тис. У 2013 р. ЕК наукової бібліотеки став переможцем Всеукраїнського конкурсу ЕК на сайтах бібліотек України у номінації «Кращий електронний каталог на сайті бібліотеки навчального закладу» та посів перше місце у ТОП-10 електронних каталогів на сайтах бібліотек України.

Повнотекстова електронна база нормативно-правових документів містить понад 8 тис. законодавчих актів, указів, розпоряджень, постанов, матеріалів та судової практики, які доступні користувачам у локальній мережі університету.

Проблемно-орієнтовані банки знань (ПОБЗ) є результатом специфічного виду діяльності бібліотеки, спрямованої на розробку і формування професійно-орієнтованих на певний вид навчальної роботи, структурованого електронного ресурсу. Як загальнодоступний інформаційний продукт електронного освітнього середовища ПОБЗ мають забезпечити підвищення якості навчального процесу в цілому і дистанційної освіти зокрема.

Віртуальна бібліотека в інфосередовищі університету – це розподілена в телекомунікаційному просторі вузу мережа загального користування. Функціонально вона орієнтована: на отримання електронної інформації про

інформаційні ресурси, електронні документи; надає інтегроване спілкування та обмін даними територіально віддалених бібліотек-філій, електронних читальних залів тощо у єдиному віртуальному науково-освітньому просторі університету. Віртуальні інформаційно-виховні заходи є оновленою формою бібліотечної діяльності, подають повний наочний зміст, структуру та бібліографію тематичних виставок, наукових консультацій, літературних оглядів, презентацій до ювілейних та історичних подій, списки рекомендованої літератури тощо. Забезпечують зв'язки між утворюючими елементами віртуальної бібліотеки та сприяють поглибленню знань студентів. Віртуальні книжкові виставки, огляди літератури, презентації до ювілейних, пам'ятних дат, актуальних тем – майже щоденна праця бібліотечних фахівців. Завдяки цьому є можливість знайомити студентів із галузевими бібліотечними фондами, корисною інформацією для навчання і самоосвіти.

Створення об'єднаних інформаційних ресурсів є ще одним напрямом інноваційної діяльності. До таких ресурсів належить *електронний каталог «Періодичні видання у фондах бібліотеки»*. У ресурсі надається вичерпна інформація про всі журнали і газети, що зберігаються у фондах бібліотеки. Часові рамки, що охоплені цим ресурсом, – 1812-2014 рр., має зручні пошукові параметри.

«Систематизований бюлетень нових надходжень» вміщує відомості про новоотримані видання за галузями знань. Бюлетень використовується постійно як студентами, так і викладачами.

Інформаційно-бібліографічний ресурс *«Інформаційний дайджест»* у режимі online надає повну інформацію про монографії вчених нашого університету, що надійшли до наукових фондів бібліотеки. Робота над оформленням цього ресурсу дозволяє дослідити інформацію про наукові видання, які не отримала бібліотека, та індивідуально попрацювати з авторами.

Метою створення *електронного архіву-репозитарію НЮУ ім. Ярослава Мудрого (eNULAUIR)* є інтегрування електронних версій наукових публікацій викладачів, аспірантів, студентів у міжнародні реєстри відкритого доступу ROAR, Open DOAR [1].

Принципи створення і функціонування репозитарія:

- Електронний архів-репозитарій є веб-орієнтованою, кумулятивною та постійною базою даних (цифрових копій документів), що затверджені Координаційною радою Національного юридичний університет ім. Ярослава Мудрого.

- Репозитарій створюється за допомогою програмного забезпечення відкритого доступу DSpace, розробки Массачусетського технологічного інституту.

- Репозитарій поповнюється документами шляхом самоархівування твору.

- За бажанням автора його роботу розміщує у репозитарії відповідальна особа. При цьому автор подає до наукової бібліотеки електронну версію роботи в будь-якому форматі, що читається машиною, бібліографічний опис матеріалу та набір ключових слів трьома мовами: українською, російською та

англійською. Репозитарій отримав власний ISSN 2311-9012, використовується як ресурс, що постійно оновлюється та має статус повноцінного електронного видання, містить сьогодні близько 6000 електронних наукових документів.

Стандартизований електронний навчально-методичний комплекс (СЕНМК) формується за участі кафедр, видавничо-редакційного відділу та бібліотеки університету. Він є інноваційною системою інформаційного і методичного забезпечення навчання студентів. Відповідає сучасним програмам навчальної діяльності та доповнення дисциплін, що викладаються у НЮУ ім. Ярослава Мудрого, передовими інформаційно-комунікаційними технологіями, електронними ресурсами. Сучасний СЕНМК виступає ефективним елементом дистанційного навчання, допомагає студентам університету самостійно, оперативно отримувати необхідну інформацію та знання, у т.ч. он-лайн. СЕНМК, на наш погляд, має оригінальну структуру, логіку, систематику, що відповідають вимогам організації навчально-методичного процесу у ВНЗ. Електронний комплекс передбачає розміщення на інформаційному бібліотечному порталі та у Internet мережі повнотекстових версій підручників, навчально-методичних посібників, матеріалів судової практики, хрестоматійних матеріалів тощо, адаптованих до вивчення нормативних та вибіркових навчальних дисциплін, які викладаються студентам всіх форм навчання. З огляду на кількість звернень студентів до цього ресурсу можна констатувати, що він актуальний і затребуваний. Зокрема, зафіксовано, що протягом навчального року понад 3000-4000 разів читали навчально-методичні посібники з різних навчальних дисциплін (адміністративне, кримінальне, цивільне право тощо) [4].

Популяризація рідкісних раритетних фондів бібліотеки через сканування і створення електронних ресурсів стала одним із пріоритетів у бібліотечній діяльності. *Нова електронна колекція рідкісних видань eLEGALIUM* презентує персональні електронні бібліографічні покажчики про видатних вчених-правознавців. У ресурсі представлені окремі фрагменти рідкісних книг (зміст, декілька сторінок тексту тощо), стародруки, підручники XIX – поч. XX ст., праці представників Харківської правової школи, зібрання газет початку XX ст. Наприклад, віртуальний бібліографічний покажчик, присвячений видатному вченому, доктору цивільного права, одному із засновників Харківської наукової школи правознавців Гордону Володимирі Михайловичу (1871-1926). Методичним об'єднанням бібліотек вищих навчальних закладів Харківської зони цей бібліографічний ресурс визнано кращим електронним виданням 2013 році [5].

Унікальним організаційно-технологічним рішенням, інноваційним інструментом стратегічного управління та інтерпретації варіантів розвитку інформаційного науково-освітнього середовища університету стало будівництво суперсучасного архітектурно-будівельного комплексу з бібліотечним ресурс-центром як галузевого книгосховища, що формується на сучасних технологіях обслуговування та системно-програмних модернах. Передбачається оригінальне рішення щодо розміщення універсального фонду та електронних документів. Інноваційний підхід відбиває тенденцію

трансформації класичної бібліотеки у сучасний ресурс-центр з прогнозуванням щорічного його поповнення і приросту до 10 %. Бібліотека призначена для студентів, аспірантів, викладачів, професорів та співробітників академії, передбачено створення 300-400 комп'ютеризованих читацьких місць, обладнаних найсучаснішою технікою, сканерами, принтерами, Інтернет-комунікаційними мережами та online-блогами для спілкування з викладачами кафедр, деканатами, роботи з електронними навчальними ресурсами країни та світу [2, с. 8].

Отже, можна констатувати, що цілеорієнтований, системно-діяльнісний підхід в організації інформаційно-освітнього простору вузу спрямований на інноваційні ідеї та проекти розвитку. Для реалізації стратегічних завдань вкрай необхідна креативна компетентність фахівців бібліотеки, вміння особи нестандартно втілювати нові ідеї, внутрішній потенціал спеціаліста, його постійне прагнення до самовдосконалення. Усе це виступає важливим фактором успішності інноваційної бібліотечної політики у контексті завдань сучасної вищої освіти. Важливі також постійні комунікації бібліотечних фахівців із читачами через online опитування та анкетування дозволяють вести мову про повноту інформаційних продуктів. Так, 64% опитаних зазначили, що інформація, яка представлена в електронній бібліотеці та на сайті, задовольняє їх потреби повністю, 31% – частково, а лише 3% – не задоволені. Наведені дані ще раз підтверджують, що електронна бібліотека, її веб-сайт як інформаційні ресурси мають переважно позитивні відгуки і задовольняють навчальні і наукові потреби користувачів. На запитання анкети: «Чи допомагають Вам електронні видання у вивченні фахових дисциплін?» – 93% респондентів відповіли, що електронні документи є важливим і головним засобом отримання необхідної інформації дистанційно.

Слід також додати про найчастіші побажання користувачів наших ресурсів. Серед них є такі: подальше вдосконалення складу та структури сайту; в електронній бібліотеці повинні знаходитися тексти не лише кафедральних підручників, а й монографії та підручники інших авторів за профілем університету, необхідно частіше проводити спеціальні навчально-практичні заняття з інформаційної культури та пошуку ресурсів на сайті. Побажання наших користувачів – це орієнтир до нововведень.

Завершуючи коротке викладення змісту і основних напрямів бібліотечно-інформаційної діяльності зі створення сучасних науково-освітніх ресурсів потрібно ще раз підкреслити, що результати інноваційної діяльності у формуванні віртуального інформаційно-освітнього середовища університету забезпечують:

1) Прогнозовані результати діяльності університету з орієнтацією на високу якість освіти, соціальні запити ринку праці, конкурентоспроможність випускників, національне та міжнародне визнання.

2) Позитивне позиціонування ВНЗ на регіональному та національному ринку освітніх послуг.

3) Розробка освітніх стратегій в Європейський простір вищої юридичної освіти.

4) Збільшення показників різних систем рейтингового оцінювання вищих навчальних закладів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Електронний архів-репозитарій Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого – eNULAUUIR [Електронний ресурс] / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Наук. б-ка. – Електрон. текстові дані. – Харків, 2012– . – Оновлюється постійно. – Режим доступу: <http://dspace.nulau.edu.ua> (дата звернення: 02.10.2014). – Назва з титул. екрана.
2. Модерн-архітектура інформаційного освітнього середовища (форсайт-проект Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого) : XIII міжнар. вист. навч. закл. «Сучасна освіта в Україні» (24–26 лют. 2010 р.) / Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого ; уклад.: В. В. Комаров, І. К. Прищепа, Н. П. Пасмор. – Харків, 2010. – 27 с.
3. Пасмор Н. П. Електронні бібліотеки як елемент інформаційного суспільства: консенсусні рішення [Електронний ресурс] / Н. П. Пасмор // Імперативи розвитку електронних бібліотек: pro et contra = Imperatives of the Electronic Libraries Development: pro et contra : матеріали міжнар. веб-конф., Харків, 27 берез. 2014 р. – Електрон. текстові дані. – Харків, 2014. – Режим доступу: library.nulau.edu.ua/biblioteka/Web-konf-2014/Imperatives.pdf (дата звернення: 02.10.2014). – Назва з титул. екрана.
4. Стандартизований електронний навчально-методичний комплекс (СЕНМК) [Електронний ресурс] / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Наук. б-ка ; уклад. Т. В. Марцун. – Електрон. текстові дані. – Харків, 2012– . – Оновлюється постійно. – Режим доступу: http://library.nulau.edu.ua/index.php?option=com_k2&view=itemlist&layout=category&task=category&id=56&Itemid=151 (дата звернення: 02.10.2014). – Назва з титул. екрана.
5. eLEGALIUM – колекція рідкісних видань [Електронний ресурс] / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Наук. б-ка. – Електрон. текстові дані. – Харків, 2012– . – Оновлюється постійно. – Режим доступу: http://library.nulau.edu.ua/index.php?option=com_k2&view=itemlist&layout=category&task=category&id=270&Itemid=126 (дата звернення: 02.10.2014). – Назва з титул. екрана.